Uluslararası

Türk – Rus Dünyası

Akademik Araştırmalar Kongresi
(14 – 16 Aralık 2018)
Ankara

BİLDİRİLER

Editörler
Ender ARAT
Prof. Dr. Osman KÖSE
Dr. Nermin ATİLA

Ankara – 2019

Bu kitabın tüm hakları yazarına ve yayıncısına aittir.

Uluslararası
Türk – Rus Dünyası
Akademik Araştırmalar Kongresi
(14 – 16 Aralık 2018)
Ankara

BİLDİRİLER

Editörler
Ender ARAT
Prof. Dr. Osman KÖSE
Dr. Nermin ATİLA

ISBN: 978-605-7634-09-2

Genel Yayın Yönetmeni
Cuma AĞCA

Sayfa Düzeni / Kapak
Hakan ONAT

Baskı & Cilt
Berikan Matbaacılık / Gersan-ANKARA
Matbaa Sertifika No: 13642

YAYINEVİ
BERİKAN YAYINEVİ
Kültür Mah. Kızılırmak Cad. Gonca Apt. No: 61/6
Çankaya-Kızılay/ANKARA
Tel: (0312) 232 62 18 Fax: (0312) 232 14 99

ULUSLARARASI TÜRK - RUS DÜNYASI AKADEMİK ARAŞTIRMALAR KONGRESİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ КОНГРЕСС ПО ИССЛЕДОВАНИЯМ ТУРЕЦКО-РОССИЙСКОГО АКАДЕМИЧЕСКОГО МИРА
INTERNATIONAL TURKISH-RUSSIAN WORLD ACADEMIC RESEARCH CONGRESS
(URTAK)
(14 – 16 Aralık 2018)
(*Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Etlik Yerleşkesi)*

Onur Kurulu
Prof. Dr. Metin DOĞAN, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Musa YILDIZ, Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı
Pof. Dr. Refik TURAN, Türk Tarih Kurumu Başkanı
Prof. Dr. İlşat GAFUROV, Kazan Federal Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Nikolay KROPACHEV, St. Petersburg Devlet Üniversitesi Rektörü

Kongre Düzenleme Kurulu Başkanı
Prof. Dr. Osman KÖSE

Düzenleme Kurulu
Prof. Dr. Musa Kazım ARICAN, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Hayri ÇAPRAZ, Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Elmira HABİBULİNA, Kazan Federal Üniversitesi, Rusya
Doç. Dr. Ramil HAYRURDİNOV, Kazan Federal Üniversitesi, Rusya
Doç. Dr. İbrahim SERBESTOĞLU, Amasya Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Nikolay N. TELİTSİN, St-Petersburg Devlet Üniversitesi, Rusya
Dr. Öğr. Üyesi Yasemin ULUTÜRK, Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim E. ARIOĞLU, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Sıddık ÇALIK, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Telli A. KORKMAZ, Nevşehir Hacıbektaş Veli Üniversitesi, Türkiye
Arş. Gör. Dr. Esra KİRİK, Sakarya Üniversitesi, Türkiye

Bilim Kurulu
Prof. Dr. Aidar ABUOV, Uluslararası Dinler ve Med. Merkezi, Kazakistan
Prof. Dr. Suna Temur AĞILDERE, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Dursun Ali AKBULUT, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Bayram AKÇA, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Alaattin AKÖZ, Selçuk Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Ahmet AKSIN, Fırat Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Türkan Bayer ALTIN, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Ahmet Atan, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Erkin AUGALİ, Güney Çin Ulusal Üniversitesi, Çin
Prof. Dr. Zakir AVŞAR, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Handan Asude BASAL, Uludağ Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Baurjan BAYTANAYEV, Kazakistan ilimler Akademisi, Kazakistan
Prof. Dr. Mustafa Sıtkı BİLGİN, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Viktor BUTANAEV, Rusya İlimler Akademisi, Rusya
Prof. Dr. Mehmet CANBOLAT, Akdeniz Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Ekrem CAUSEVİC, Zagrep Üniversitesi, Hırvatistan
Prof. Dr. Alishina Khanisa CHAVDATOVNA, Bilimler Akademisi, Tataristan
Prof. Dr. Hüseyin ÇINAR, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. İ. Hakkı DEMİRCİOĞLU, Jandarma Sahil G. Akademisi, Türkiye
Prof. Dr. Orhan DOĞAN, K. Sütçü İmam Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Önder DUMAN, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. İlhan EKİNCİ, Ordu Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV, Semerkant Devlet Üniversitesi, Özbekistan
Prof. Dr. Hacı Mustafa ERAVCI, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Akif FARZALİEV, St-Petersburg Devlet Üniversitesi, Rusya
Prof. Dr. Nurşen Özkul FINDIK, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Peter GOLDEN, New Jersey Üniversitesi, ABD
Prof. Dr. Abdullah GÜNDOĞDU, Ankara Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Ahmet GÜNDÜZ, Gaziantep Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. İmperiyat HALİPAYEVA, Dağıstan Devlet P. Üniversitesi, Rusya
Prof. Dr. Yuriy HUDYAKOV, Rusya İlimler Akademisi, Rusya
Prof. Dr. Toğrul İSMAYIL, K. Sütçü İmam Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Nedim İPEK, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Maria IVANICS, Sizegerd Üniversitesi, Macaristan
Prof. Dr. Amina S. JESENKOVIC, Saraybosna Üniversitesi, Bosna Hersek
Prof. Dr. Turhan KAÇAR, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Mohammad T. E. Khoei, Tahran Şahit Bihişti Üniversitesi, İran
Prof. Dr. Alikberov A. KALABEKOVİCH, Rusya Bilimler Akademisi, Rusya
Prof. Dr. Behsat KARACA, Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Dosay KENJETAY, Ahmet Yesevi Üniversitesi, Kazakistan

Prof. Dr. Selda Kaya KILIÇ, Ankara Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Dariusz KOŁODZIEJCZYK, Varşova Üniversitesi, Polonya
Prof. Dr. Nimet Haşıl KORKMAZ, Uludağ Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Vladimir G. KOŞEVAR, Kırgızistan İlimler Akademisi, Kırgızistan
Prof. Dr. Şilova N. LEONİDOVNA, Petrozavodsk Devlet Üniversitesi, Rusya
Prof. Dr. Anvar Mokoyev, Kırgız -Türk Manas Üniversitesi, Kırgızistan
Prof. Dr. İrfan MORİNA, Priştine Üniversitesi, Kosova
Prof. Dr. Hacali NECEFOĞLU, Kafkasya-Orta Asya A. Merkezi, Türkiye
Prof. Dr. Elif Yüksel OKTAY, Yalova Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Kemal Özcan, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK, İzmir Demokrasi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Sacide PEHLİVAN, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Pavel N.PETROV, Rusya ilimler Akademisi, Rusya
Prof. Dr. Fırat PURTAŞ, Türksoy, Türkiye
Prof. Dr. Elisabetta RAGAGNİN, Freie Üniversitesi, Almanya
Prof. Dr. Flera Sagitovna SAYFULİNA, Kazan Federal Üniversitesi, Rusya
Prof. Dr. Döölötbek SAPARALİEV, Kırgız-Türk Manas Üniversitesi, Kırgızistan
Prof. Dr. Karajaubay SARTKOJAULI, L. N. Gumilev Üniversitesi, Kazakistan
Prof. Dr. Yulai SCHAMİLOGLU, Wisconsin Üniversitesi, ABD
Prof. Dr. Hava SELÇUK, Erciyes Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Elfina SİBGATULLİNA, Moskova Bilimler Akademisi, Rusya
Prof. Dr. Oya SİPAHİOĞLU, Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Ayrat SİTDİKOV, Kazan Devlet Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Vladimir SUCHY, Rusya İlimler Akademisi, Rusya
Prof. Dr. Zekeriye ŞİMŞİR, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Kubat TABALDİYEV, Kırgızistan İlimler Akademisi, Kırgızistan
Prof. Dr. Natalya ULÇENKO, Rusya Bilimler Akademisi, Rusya
Prof. Dr. Vasily UŞNİTSKİY, Rusya Bilimler Akademisi, Yakutistan
Prof. Dr. Mehmet Ali ÜNAL, Pamukkale Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Dmitry VASİLYEV Moskova Bilimler Akademisi, Rusya
Prof. Dr. Selma YEL, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Salih YILMAZ, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Ferit YUSUPOV, Kazan Devlet Üniversitesi, Rusya
Doç. Dr. Alim ABİDULLİN, Kazan Federal Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Halil ALDEMİR, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Krasikova L. ALEKSANDROVNA, Rus Devlet Üniversitesi, Rusya

Doç. Dr. Gaybullah BABAYAROV, Özbekistan İlimler Akademisi, Özbekistan
Doç. Dr. Cebi BEHRAMOV, Milli İlimler Akademisi, Azerbaycan
Doç. Dr. Yasemin BEYAZIT, Pamukkale Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Yıldız Deveci BOZKUŞ, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Ebru CEYLAN, İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Nurten ÇETİN, Trakya Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Nihada D. DİANİÇ, Tuzla Üniversitesi, Bosna -Hersek
Doç. Dr. Dilşen İnce ERDOĞAN, Adnan Menderes Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Fayruza H. GARİPOVA, (Başkurt Beşeri Bilimler Enstitüsü, Rusya
Doç. Dr. Esma İGÜS, Mimar Sinan Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Emel İSLAMOĞLU, Sakarya Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Mustafa KALKAN, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Beyhan KANTER, Mardin Artuklu Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Emina BERBIC KOLAR, Osijek Üniversitesi, Hırvatistan
Doç. Dr. İrade MEMEDOVA, İlimler Akademisi, Azerbaycan
Doç. Dr. Yakup ÖMEROĞLU, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Kemale SALAMOVA, Sungayit State University, Azerbeycan
Doç. Dr. Nemçinova T. SERGEEVNA, Petersburg Devlet Üniversitesi, Rusya
Doç. Dr. Nadya TIDIKOVA Altayistik Enstitüsü, Rusya
Doç. Dr. Türkmen TÖRELİ, Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Mucize ÜNLÜ, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türkiye
Doç. Dr. Aleksandr VASİLYEV, Rusya Bilimler Akademisi, Rusya
Doç. Dr. Ramil R. KHAYRUTDİNOV, Kazan Federal Üniversitesi, Rusya
Dr. Öğr. Üyesi, Atıf AKGÜN, Ege Üniversitesi, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi Zuhra ALTYMYSHOVA, Manas Üniversitesi, Kırgızistan
Dr. Öğr. Üyesi Güler ÇAVUŞOĞLU, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi, Gülnar KARA, Bitlis Eren Üniversitesi, Türkiye
Dr. Öğr. Üyesi, Mustafa Karataş, N. Hacıbektaş Veli Üniversitesi, Türkiye
Dr. Yiğit ALTAY, Avusturya Rijks Üniversitesi, Avusturya
Dr. Yevgeni BAHREVSKİ, Rus Kültür ve Doğa Mirası Enstitüsü, Rusya
Dr. Sajjad HOSSEİNİ, Erdebil Üniversitesi, İran
Dr. Güllü KARAN, Komrat Devlet Üniversitesi, Moldova

Sekreterya

Senem KARAGÖZ, Gazi Üniversitesi, Türkiye
Arş. Görv. Dr. Esra KİRİK, Sakarya Üniversitesi, Türkiye

İçindekiler

Önsöz **9**

A – Edebiyat – Kültür Hayatı **11**

Kaliya KULALİYEVA - Manas Destanında Konut (Mesken) ve Boz Üy (Manas Destanı'nın Tematik Dizini çalışması tecrübesinden) 13
Sevinç ÜÇGÜL / Sabri GÜRSES - Yuri Lotman'ın Yapıtında Rus Soylularının Hayatı ve Rus Kültürünün Oluşumu 41
Berdi SARIYEV / Nuriye SARIBAY - Türkmen -Rus İlk Pratik Kılavuzu Üzerine 51
Esra ELMACIOĞLU - Bir Rus Yazarın Gözüyle "Attila": Yevgeniy İvanoviç Zamyatin'in "Tanrının Kırbacı" Başlıklı Öyküsü ve Attila 75
Leyla ALIYEVA - İ.Bunin'in Eserlerinin Türkçe Çevirileri Hakkında 83
Rufina SANCAR / Selahiddin ÖĞÜLMÜŞ- Rusya, Türkiye ve Kanada Yapımı Çizgi Filmlerin Bazı Kültürel Boyutlar Açısından Karşılaştırılması 93
Leyla Çiğdem DALKILIÇ - Yabancı Dil Eğitiminde Kültürün Önemi: Türkçedeki -Sın/-Sin Eki İle Dile Getirilen Kalıplaşmış İfadelerin Rusçadaki Yansımaları 131
Liliya VOİTSENKA/ Gonca PÜRDİK - Ebeveyn Tutumlarına İlişkin Türk ve Rus Kültürlerinin Değerlendirilmesi 147
Sefa YÜCE - Ankara'da Kültür Ortamı ve Edebî Muhitler 157
Yerlan ZHIYENBAYEV - Mağcan Cumabayev'in Şiirlerinde Rus Algısı Russıan Perceptıon In Poem Magjan Jumabayev 169

B - Siyasi ve Diplomatik İlişkiler **183**

Altun ALTUN - Klasik Dönem Osmanlı-Rus Diplomatik İlişkileri 185
Aygül ŞENGÜN - 1917 Ekim Devrimine Kadar Rusya'nın Kazakistan Politikası ve Kazak Edebiyatı 197
Ender ARAT - Tarih Boyunca Türk Topraklarına Sığınan Ruslar 209
Özlem BAĞDATLI - İslam Siyaset Düşüncesinde Düzen Kavramı 217
Salih Zeki HAKLI - Çarlık Rusya'sında Yetişmiş Bir Türk Aydın Siyasetçi Portresi: Ahmet Ağaoğlu (Agayev) 239

C - Sosyal ve İktisadi Hayat **253**

Yıldız DEVECİ BOZKUŞ - Güney Kafkasya'dan Gelen Öğrencilerin Türkiye Algısı 255
Murat YILMAZ - Türkiye'de Kırsal Nüfusun Azalması ve Doğurduğu Sonuçlar (Özellikle Hayvancılığa Etkileri) 277
Toghrul ALLAHMANLI - Development Trends Of Economic Relations Among Azerbaijan, Russia And Poland 299

Murat YILMAZ - Van'da Günübirlik İki Rekreasyon Alanı: Erçek Gölü ve Çomaklıbaba Dağı 309

D - Türkçe ve Rusça 319

Birsel ORUÇ ASLAN - İsmail Şıhlı'nın Eserlerinde Rusçanın Yeri 321
Elena KRAİNİUCHENKO Türkiye Türkçesinde 'Ip +Fiil' Yapısının Sözdizimsel Belirsizliği 337
Maiya MYRZABEKOVA/ Nurlan AKHMETOVA - Интерактивные Формы Обучения Русскому Языку Как Иностранному Студентов Технического Вуза Специальности «Туризм» В Турции 347
Msc Eni PEJO - Some Causes Of Lexical Transformations In Translation Of Cliches From Russian Language To English And Albanian Language 363

E - Hukuk, Örf, Adet ve Gelenekler 369

Bulut Çağlar DENİZ - Uluslararası Ceza Mahkemesinin Saldırı Suçu Üzerindeki Yargı Yetkisi 371

F – Eğitim 389

Ebru Araç ILGAR /Bekir Barış CİHAN / Emre MERMERKAYA - Beden Eğitimi ve Diğer Branş Öğretmenlerinin Liderlik Algılarının Çeşitli Değişkenlere Göre Belirlenmesi 391
Salih GÜLEN/ Nasip DEMİRKUŞ - Sanal Ders Materyali Tasarımı Üzerine Bir Çalışma 405

Yuri Lotman'ın Yapıtında Rus Soylularının Hayatı ve Rus Kültürünün Oluşumu[1]

Prof. Dr. Sevinç ÜÇGÜL
Erciyes Üniversitesi

Sabri GÜRSES
Erciyes Üniversitesi

Özet: 20. yüzyılda yaşamış olan Yuri Lotman, Rus semiyolog ve kültür kuramcısı olarak büyük bir kültür mirası bırakmıştır. Eserleri ve Tartu Semiyotik Okulu sanat ve bilim alanları için önemli bir küresel ilgi odağı olmaya devam etmektedir.

Ama onun semiyoloji kuramcısı olarak şöhreti Rusya'nın kültür tarihçisi olarak yaptığı çalışmaları gölgede bırakmıştır. Aslında, bütün çalışmaları Rus kültür tarihini merkeze alır ve hepsi birbiriyle tutarlı bir program halinde bağlıdır.

Lotman'ın çalıştığı alanlardan biri de Rus aristokrat, soyla, dvoryan'ının günlük hayatı ve bu hayatın bildiğimiz klasik Rus kültürünü nasıl yaratmış olduğudur. Bu makale Lotman'ın Rus soyluluğu modeline ve onun bu konuyu nasıl bir kuramsal perspektifle ele aldığına odaklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yu. Lotman, Rus Kültürü, Rus Soyluları, Moskova-Tartu Okulu, Tartu Semiyotik Okulu

Abstract: Yuri Lotman, who has lived through the 20th century has left a big cultural heritage as a Russian semiotician and cultural theorist. His works and his Tartu School of Semiotics still continues to be an important center of global attention for artistic and scientific fields.

But his fame as an theoretician of semiology has left under shadow his groundbreaking work as a cultural historian of Russia. In fact, all his works are focused on Russian cultural history and they all connect with each other as a dedicated program.

One of the fields that Lotman has worked on is the daily life of Russian aristocrat, gentry, dvoryan and how has this life has created the classical Russian culture as we know. This article will focus on Lotman's model of Russian gentry and his theoretical perspective on this topic.

1 Bu çalışma Erciyes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenen SDK-2018-7971 kodlu proje çerçevesinde yapılmıştır.

Key Words: Yuri Lotman, Russian Culture, Russian Gentry, Moscow-Tartu School, Tartu School of Semiotics

Yuri Lotman semiyoloji ve kültürbilim çalışmalarıyla, Tartu-Moskova Okulu diye bilinen çalışma grubuyla birlikte uluslararası semiyoloji çalışmaları tarihinde silinmez bir iz bırakmıştır. Semiyosfer kavramı ve kültürün semiyotik analizine yönelik çalışmaları günümüzde de sıkça başvurulan, yeni fikirleri doğuran çalışmalar olmaktadır.

Fakat bu başarısı, genellikle onun çalışma arka planının ve hayat boyu sürdürdüğü ilgilerin unutulmasına yol açmaktadır. Lotman çalışmalarına bir Slavist olarak başlamış, neredeyse bütün çalışmalarının temel inceleme konusu olarak Rus edebiyat ve kültür tarihini kabul etmiş, bu alanın uzmanı olarak temel çalışmalar ortaya koymuştur. Ama bu olgunun onun uluslararası ününde yeterince yansıtılmadığını görebiliriz. Bu durumun başlıca sebebi, ilk bakışta semiyotik ve yapısalcı analiz alanındaki çalışmalarının kuramsal evrenselliğinin uluslararası araştırmalarda daha çok dikkat çekmesi olarak görülebilir. Lotman'ın metinden semiyosfere uzanan kavramları ve analiz yöntemleri her dile aktarılabilir. Oysa Rus tarih ve kültürüne has öğeler aktarılamadan kalacaktır.

Fakat onun etkisini, tıpkı onun gibi özel bir araştırma alanından, Ortaçağ estetiği ve felsefesinden beslenen Umberto Eco'nun etkisiyle kıyasladığımızda, bu aktarılamazlık sorununun başka bir boyuta taşındığını görürüz. Eco'nun çalışmaları da İtalyan kültürü ve Ortaçağ estetiğinden beslenmiştir, fakat Eco bunların yanına James Bond, Superman gibi popüler ikonlar üzerine incelemeleri, James Joyce gibi uluslararası bir edebi nitelik kazanmış edebiyatçı üzerine incelemeleri eklemiştir. Ardından asıl tanınırlığını fikirlerini romanlaştırdığı, bir tür semiyotik polisiye haline getirdiği *Gülün Adı* (1980) romanı ve hatta daha da çok, bu romanın sinema uyarlamasıyla (1986) kazanmıştır. Lotman Eco'nun fikirleriyle roman çalışması arasındaki ilişkiyi erkenden fark edenlerden biridir. Romanın 1989 yılındaki Rusça baskısına yazdığı sonsözde bu ilişki üzerinde durur Lotman:

> "...eğer romanın metni dikkatle okunursa, onunla yazarın bilimsel ilgi alanları arasındaki apaçık organik ilişki görünecektir. Dahası, romanın yazarın bilimsel düşüncesinin beslendiği kavrayışları gerçekleştirdiği, romanın Umberto Eco'nun semiyotik ve kültürbilimsel fikirlerinin sanatsal metin diline çevirisi olduğu görülecektir."[2]

Bu çerçevede, Eco'nun bilimsel çalışmalarındaki Ortaçağ estetiği, felsefesi ve İtalyan kültürü öğelerinin ancak bu roman ve sinema biçimlerinde yaygın kabul

2 "Выход Из Лабиринта," Эко У., *Имя розы*, 1998, s. 650-669.

gördüğünü söyleyebiliriz; üstelik bunun için de bu uyarlamayı ünlü Fransız sinemacı Jean-Jacques Annaud'nun yapması ve filmin başrolünde Amerikalı oyuncu (eski James Bond oyuncusu) Sean Connery'nin yer alması gerekli olmuştur.

Buna kıyasla Demir Perde arkasında, büyük Sovyet-Rus şehirleri Leningrad (Petersburg) ve Moskova'dan uzakta, Estonya'nın Tartu şehrinde çalışan, 1981 yılına dek Sovyet Bloku dışına seyahat etmemiş olan Lotman'ın uluslararası semiyotik çalışmalarında daha en başından beri etkili olabilmiş olması büyük bir kişisel çaba ürünüdür. Bu çabayı farklı kılan yanlardan biri de, Leningrad Üniversitesi'nde Rus tarih ve kültürünü tutarlı bir şekilde incelemeyi hiç bırakmaması, onu özel bir keşif alanı olarak görmesi ve sonunda bütün yapıtını 18. ve 19. yüzyıl Rus kültürünün, Karamzin'den Puşkin'e uzanan özel bir tarihi olarak oluşturmasıdır. Bu dönemin uzmanları olan G.A. Gukovski, N.İ. Mordovçenko ve B.V. Tomaşevski'yle entelektüel bağını hiç koparmamış, bir bakıma onların bilimsel mirasını yapısalcı semiyotik araştırmalarının da katkısıyla devam ettirmiştir.

Lotman çalışmalarında ilk olarak Dekabristlerden önceki dönemi ve onları ortaya çıkaran süreci ele almıştır. Bu, onun bu alanda ilk çalışmaya başladığı dönemin genel ilgilerine ve perspektifine, bir bakıma Sovyet ideolojik programına ters düşen bir çalışmadır. Fakat Lotman bu ilk döneme, 1940-60 arası döneme ait makalelerinde dönemin kalıplaşmış yöntemleriyle, örneğin resmi ideolojisinin kabullerine atıfta bulunarak bu çelişkileri azaltmaya çalışır.

Lotman'ın kendisinin de kendisi için önemli buluşlarla dolu olduğunu söylediği bu dönemin makale ve çalışmaları şöyle sıralanabilir:

"Karamzin "Vestnik Yevropı' Dergisinde" (1947); “XVIII. asrın 80'li yıllarında edebi-sosyal mücadele tarihinden. A.N. Radişçev ve A.M. Kutuzov” (1950); “Karamzin'in Soylu Estetiği ve Toplumsal-Politik Görüşleriyle Mücadelede A.N. Radişçev” (1951, tez çalışması); “A.N. Radişçev'in estetiğiyle ilgili bazı sorular” (1952); “Radişçev bir soylu devrimcisi miydi?” (1956); “Radişçev ve Mably” (1958); “Radişçev ve XVIII. yüzyılda Rus askeri düşüncesi” (1958); “Rus edebiyatının Dekabrist dönemden önceki gelişme yolları” (1961, tez çalışması).

Bu makaleler büyük ölçüde, Rus tarihinde ve kültüründe etkin bir rol oynayan soyluların hayat tarzını ve tarihsel etki alanlarını ele almaktadır. Diğer yandan, bu incelemeler, büyük ölçüde Rus dili ve edebiyatındaki bölüm programının bir yan ürünüdür. Lotman, ilk yapısalcı çalışmasını da ders notu olarak hazırlamıştır (*Yapısalcı poetika üzerine dersler*, 1964), aynı dönemde Puşkin için başlattığı çalışmaları da bu şekilde şekillendirmiş (Роман В Стихах Пушкина "Евгений Онегин", 1975), ders notları zaman içinde Puşkin biyografisine evrilmiştir. *Yevgeni Onegin* şerhi (Роман А. С. Пушкина «Евгений Онегин»: комментарий, 1980) ve *Aleksandr Sergeyeviç Puşkin: Yazarın Biyografisi* (Александр Сергеевич Пушкин:

биография писателя, 1981) adlı biyografisi onun Puşkin araştırmalarının temel ürünü olmuştur. Karamzin'in *Rus seyyahının mektupları* adlı derlemesini hazırlaması ve *Karamzin'in Yaratılışı* (Сотворение Карамзина, 1987) adlı biyografisini yazması, Lotman'ın Rusya'nın soylu ve entelektüel dünyasını kişiler üzerinden incelemesinin parlak örnekleridir.

Lotman'ın Rus soylularının dünyası ve 18-19. yüzyıl Rus kültür tarihi üzerine yoğunlaşmış ilgisinin en somut ve aynı zamanda popüler ifadesiniyse, 1986 yılından itibaren televizyonda yayınlanmaya başlayan *Rus kültürü hakkında sohbetler* adlı çalışmasında görürüz. Bugün "Sohbetler" diye bilinen bu çalışmanın aslında Lotman'ın Tartu Üniversitesi'ndeki derslerinde doğduğunu ve o derslerin içeriğini yansıttığını kabul etmek gerekir. Televizyon programının yönetmeni olan eski öğrencisi, yönetmen Yevgeniya Haponen bu fikrin ilk kez 1976 yılında, Lotman üniversitede kalabalık katılımlı ve çok renkli, coşkulu dersler verdiği sırada doğduğunu söylemektedir.[3] Dersleriyle ve bu televizyon programlarıyla, bir bakıma, Umberto Eco'nun Ortaçağ kültürü için yaptığı popülerleştirmeyi Lotman da Rus kültürü için yapmış sayılabilir. Kitap haline Lotman ölmeden kısa süre önce, 1990 yılında, *Rus kültürü hakkında sohbetler. Rus soyluluğunun günlük hayatı ve gelenekleri (18-19. yüzyıl Başı) (*Беседы о русской культуре. Быт и традиции русского дворянства (XVIII — начало XIX века)) adıyla getirilen, fakat Lotman hayattayken değil ertesi yıl, 1994'te yayınlanabilen bu çalışma, günümüzde de çok büyük bir ilgiyle okunan, popüler bir eserdir.[4]

Lotman'ın 1986 yılında yayınlanan televizyon programlarının ana başlıkları şöyledir:

1.İnsanlar, kaderler, günlük hayat.

2.İnsanların etkileşimi ve kültürün gelişmesi

3.Kültür ve entelektüellik

4.İnsan ve sanat

5.Puşkin ve çevresi

Uzun bir çalışma sonucu yayına hazırlanan kitaptaki bölümleme daha farklı yapılmıştır:

Giriş: Günlük hayat ve kültür

I: İnsanlar ve rütbeler; Kadın dünyası; XVIII-XIX. Yüzyıl başında kadın

II: Balo; Evlilik. Düğün. Boşanma; Rus züppeliği (dandy'ciliği); Kumar; Düello; Yaşama sanatı; Yolun sonu (Ölüm)

3 "От составителей," Беседы о русской культуре. Телевизионные лекции, Воспитание души, «Искусство—СПБ», 2005, s. 348.

4 İlk basımı 1994, Искусство-СПБ Yayınevi. Televizyon programlarının ses dökümüyse çok daha sonra, 2005 yılında (*Rus kültürü sohbetleri. Televizyon dersleri* (*Беседы о русской культуре. Телевизионные лекции)* adıyla), aynı yayınevi tarafından yayınlandı.

III: "Petro'nun yuvasının civcivleri"; Bahadırlar çağı; İki kadın; 1812 yılının insanları; Dekabrist'in günlük hayatı

Bitirirken: "İki uçurum arasında"

İlk kısımda 18.-19. yüzyıl başı Rus toplumunda, Avrupalılaşmış, entelektüel, eğitimli kesimin hayatı ele alınmaktadır. Bu dönemin kadınlarının hayata katılmakla kalmayıp onun içinde etkin yere sahip olduğu üzerinde durulmaktadır. Lotman'a göre, I. Petro sadece Petersburg'u, Petersburg hayatını değil, bu dönemdeki bütün Rus şehir hayatını yaratmıştır. Petro toplumsal düzen fikrini Avrupalılaşmanın temel bir öğesi olarak görüyordu, bu da hem görgü kurallarını belirleme çabasına, hem de bir "Rütbe Tablosu" ortaya atmasına yol açtı. Görgü kuralları öncelikle Yeniçağın Avrupa kültüründe merkeze geçen eğitim ve öğrenme fikriyle bağlantılıydı ve burada sadece Rus soyluları ya da halkı değil imparator çarın kendisi bile öğrenme-eğitim sürecine katılıyordu:

> "Yeniçağların Avrupa kültürü bilinçli olarak "Ben – O" sistemine yönelmiştir. Kültürün tüketicisi ideal alıcı konumunda bulunur, dört bir yandan bildirim alır. Birinci Petro bu yaklaşımı şu sözlerle çok kesin biçimde "Bir öğrenciyim ve öğrenmeyi arzu ediyorum" diye formüle etmişti. "Gençliğin Şerefli Aynası" genç insanlara eğitimi, "herkesten öğrenmeyi isteyerek, tepeden bakmaksızın" bilgi almak olarak görmelerini söylüyor. Burada bahsedilen şeyin tam olarak yönelim olduğunun altını çizmek gerekir, çünkü metinsel gerçeklik düzeyinde her kültür, her iki iletişim türünü de içermektedir. Bunun dışında, belirtilen özellik yeni çağların kültürüne özgü değildir, farklı biçimlerde farklı çağlarda da karşılaşılmaktadır. Burada XVIII-XIX. yüzyıl Avrupa kültürünün öne çıkarılmasının nedeniyse, bizim alışılmış bilimsel kabullerimizi, özellikle de, bildirim eyleminin almayla, alışverişle özdeşleştirilmesini koşullamış olmasındandır. Bu arada kültür tarihinin bilinen tüm durumları bu konumdan açıklanamaz."

Burada bahsedilen "Gençliğin şerefli aynası, ya da günlük hayatta görgü rehberi" (Yunosti çestnoye zertsalo, ili Pokazaniye k jiteyskomu abhojdeniyu) adlı, 1717 yılında Petersburg'da yayınlanan rehberdir. Birinci Petro'nun kendisi ya da yakınları tarafından hazırlanmış, soylu çocukların eğitimi ve yetiştirilmesi için kullanılan bir görgü kitabıdır. Görgü kuralları, ahlaki vecizeler, atasözleri, Kutsal Kitap'tan meseller vb. öğelerin dışında, rakamlar, yazım kuralları vb. gibi okul eğitimine yönelik içeriği de bulunmaktadır. 20. yüzyıl başına kadar yaygın olarak kullanılan bu rehber, Rütbe Tablosu (Tabel o rangah) ile aynı sistemin bir parçasıydı. Rütbe tablosu bu eğitimi alan soylu çocuklarının toplum içinde yükseleceği statü merdiveninin bir rehberiydi.

Devlet işlerini ve dolayısıyla toplumsal hayatı soyluların yeteneklerine göre yerleştirildiği ve yükseldiği bir şekilde düzenleme fikrinden doğan Rütbe Tablosu'nun esin kaynağı kesin olarak bilinmese de, Prusya ya da İsveç sistemi olduğu düşünülmektedir. Petro'nun 18. yüzyıl başından itibaren bu konuda adım atmaya niyetli olduğunu gösteren notları bulunmaktadır, ama her koşulda 24 Ocak (4 Şubat) 1722 günü, hazırlanan tablo ilk haliyle yürürlüğe girmiştir. Lotman'a göre bu tablonun temel özelliği göstergelere dayanmasıdır. Fakat diğer yandan, zaman içinde değişmiş, ama kısa sürede asıl işlevini kaybetmiş olsa bile hem 1917 Ekim Devrimi'ne kadar ortadan kalkmamış, hem de topluma bir sözleşme fikrinin yerleşmesini sağlamış, böylece kana dayanan soyluluğun önü kesilmiştir:

> "XVIII. yüzyılda uzlaşımsız ve kan nesebiyle doğuştan soyluluğa karşı olan devlet, sınıf ve rütbe sisteminin ortaya atılması da göstergelere dayanan erdem alışverişi üzerine temellenmişti. Bu alışverişin pratikte bozulan eşdeğerliği, kuramda katı bir biçimde gözetilmeliydi. Hizmet süresinin katı bir sıralamasına dayanan madalya ve rütbe dağıtımı sistemi bunu hedefliyordu. Ödüllendirilmemiş biri, dönemin ahlakı ve yasaları gereği kendisini hatırlatabilir ve kendi haklarını sayarak, ödülünü talep edebilirdi; bu da dönemin bilincinde bunun kuraldışı bir hoşgörü değil, hizmet eden insanla iktidar arasında kurallarla düzene bağlanmış ve sağlamlaştırılmış bir sorumluluk alışverişi olduğunu gösteriyordu. XVIII. yüzyıl kültürüne nüfuz etmiş olan sözleşme ruhu, geleneksel kurumların değerlendirmesini yeniden anlamlandırmayı sağladı (ya da yeniden dile getirmeyi). Böylece, herkes Rusya'da monarşi olduğunu biliyor olsa ve bunun kabul edilmesi hem resmi ideolojiye (özellikle de resmi unvan kullanımına) hem de kuşkusuz devlet pratiğine yol açıyor olsa da, bu olguyu itiraf etmek ılımlı tonun istenmeyen bir yıkımı sayılıyordu. II. Yekaterina "Talimat"ta [Nakaz], Rusya'nın otokrasi değil monarşi olduğunu, yani keyfi olarak değil yasalarla yönetildiğini söylüyordu; I. Aleksandr'sa birçok kez otokrasinin, kişisel olarak taraftar olmadığı talihsiz bir zorunluluk olduğunu vurguluyordu. Bu onun için Karamzin için olduğu gibi, bir ideal değil, bir olguydu. Bu eğilim özellikle soyluluk hukukunun anlamlandırılmasında ortaya çıkacaktır. Daha önce Kantemir "Na zavist i gordost dvoryan zlonravih. Filaret i Yevgeni" (Kötü huylu soyluların kıskançlık ve kibiri üzerine. Filaret ve Yevgeni, 1730) adlı ikinci satirinde soyluların ayrıcalığını onların babalarının sahip olduklarıyla elde edilmiş, devlete kişisel hizmet ederek ortadan kaldırmaları gereken bir avans olarak gösteriyordu. Onun bu düşüncesini Sumarakov gibi bir yazar, kişisel hizmet ile geçmişte kişinin atalarının yapmış olduğu hizmet karşılığında elde edilmiş olan onur arasındaki bir alışveriş kuramına

dönüştürdü. Sumarakov'a göre, kişisel hizmette bulunamayan soylu, alıp da karşılığında bir şey vermeyen bir dolandırıcıya benzemektedir:

Soyluluk unvanı bize kandan kana akıyor;
Ama baksanıza: neden soyluluk böyle geliyor?
Toplum yararına yaşadıysa dedem dünyada,
Ona bunun ödenmesi gerekti, bense avans alıyorum,
Ama bu avansla, başkasının ödülünü almış oluyorum,
Onun hakkına böylece engel olamaz (…)
Cesaret için hatırı sayılır avans aldım,
Doğru mu ki çaba harcamadan zengin olmam?

Bu zemin üzerinde buna karşıt bir süreç de akmaktadır: Gösterge alışverişinin akılcılaştırılmasına, ağırlık merkezinin onun içeriğine taşınmasına yönelik eğilimle eşzamanlı olarak, ters yönde bir akış da vardır: Bu tür bir göstergeselliği akıldışı bir ayırmaya sürükleyen bir eğilim. Göstergenin, ritüelin uzlaşımsallığı, keyfiliği vurgulanır. Yani, hızla gelişen kapalı-soylu kültürü görgüyü, yaşayışın teatralleşmesini besler."[5]

Bu teatrelleşmeyi Lotman 18. yüzyılın başında "yeni insanların," yeni ve Avrupalı Rus soylularının ortaya çıkışıyla birlikte ele alarak, sadece kültürün soyut öğelerinde değil, somut, şehirsel-uzamsal öğelerinde de teatral değişme olduğunu belirtir. Lotman'a göre bu dönemde tiyatro yeni insanların şehir hayatının bir yansımasıdır:

"Rus kültürünün Avrupa kültürüne yaklaşımında yeni bir sayfa XVIII. yüzyılın başına denk düşmektedir. O çağın insanlarının psikolojik özdeğerlendirmelerinin tarihçilerin daha sonraki değerlendirmeleriyle ne ölçüde örtüştüğü sorununu bir kenara bırakarak, sadece kendilerini sıkça ve kesin olarak "yeni insanlar" olarak adlandırmalarına dikkat edelim. Bu özdeğerlendirmenin iki yönü vardı sanki: Başlangıçta "yeni insanlar" Petro öncesi Rusya'nın "eski insanlarının" anti-tezi olarak algılanıyordu. Çelişki yaşa ait gibi düşünülüyordu: Yeni insanlar, genç, Rus Avrupalılarıydı, aydınlanmanın ve yeni alışkanlıkla rın yandaşlarıydı; "eskilerse" eski zamanların, "kök salmış alışkanlıkların" yandaşı, geleneğin temsilcileriydi. Fakat daha sonra vurgular yer değiştirecek ve "yeni Avrupalılar" "yaşlı Avrupalılarla" karşıtlaştırılacak, genç Rus uygarlığı Batı'yı gerçekleştirmeyi düşünmüş olan, buna yetenekli ama gerçekleştirmemiş olan yaşlı Batı Avrupa'yla karşıtlaştırılacaktır. "Yeni" sözcüğünün anlamındaki bu türden bir yeniden uyarlamanın XI. yüzyıl Rus metinlerinde de görülmesi dikkat çekicidir. Kievli vakanüvis Rusların vaftizini betimleyerek, havari Pavlus' tan

5 Yuri Lotman, *Düşünen Dünyaların İçinde*, çev. Sabri Gürses, Bilgesu Yayıncılık, 2012, s. 357-358.

> "Eski gidecek, yeni gelecek" alıntısını yaparken, yaşlı ("eski") diye açıkça putperest Rusları kastetmektedir. Ama XI. yüzyılda metropoliten İllarion (Yunan birinin yerine Prens Yaroslav tarafından atanmış, ilk Rus metropolitanı) Yunanları Eski Ahit'le, Rus Hıristiyanlarınıysa Yeni Ahit'le, yani İncil'le kıyasladığı zaman, yeniliğin kendine özgü bir anlam taşıdığı açıktır: Öğrenci öğretmenden kötü değil, iyidir. Hıristiyanlığın alınması sırasında olduğu gibi, Petro'nun reformları da gelenekle keskin ve gösterişli bir kopuşa eşlik etmektedir. Petro Moskovalıların dinsel duygularını alaya alarak Kızıl Meydan'da (yani kutsal bir yerde) "günahkâr" bir tiyatro binasının inşa edilmesini emrettiği zaman, Perun'un heykelinin at kuyruklarına bağlanıp sürüklenmesini emreden Aziz Vladimir gibi davranıyordu."[6]

Yani Petro soyluların ve şehirlilerin yaşadığı bizzat mekanın kendisini de dönüştürerek yeni Rus soylusunu ortaya çıkarmaya ve onun ortamını yaratmaya çalışmaktadır. Bunu yaparken de tam anlamıyla bir din kurucusu, bu durumda şehirlilerin bürokratik-teatral sisteminin kurucusu gibi hareket etmektedir. Bu çabaya görgü rehberi ve rütbe tablosu gibi başka etkiler de katılmaktadır; Petro'nun ortaya çıkardığı toplum, tıpkı bir tiyatrodaki gibi rolleri dağıtılmış olan ve şehir-sahnede bu rolleri oynayan bir toplumdur. Fakat Petro'nun girişiminin sonucu olan yeni Rus soylu kültürü 18. yüzyılda şekillendikten sonra, (kuşkusuz 1812 Savaşı'nın ve Fransız işgalinin de etkisiyle) 19. yüzyılda farklı bir tepkiyle karşılaşarak Rus köylü hayatıyla karşı karşıya gelir. Bir bakıma çevirisel diyalog yöntemiyle ortaya çıkarılan yeni soylu kültürünün bu krizi, Puşkin'in *Yevgeni Onegin*'inde ya da Tolstoy'un *Savaş ve Barış*'ın da parlak bir şekilde görülebilir. Rus soylu hayatı Rus köylü-halk hayatı karşısında, ondan da öğeler almak üzere harekete geçecektir. Bu bir bakıma, soyluların hayatında, dışarıdan çeviri alırken içeriden çeviri almaya doğru bir yönelim olarak görülebilir:

> "Fransız dili Rus toplumunun eğitimli çevrelerinde yaygın olarak bilindiği için yapıtlar orijinallerinden okunabiliyordu. Çeviriler Rus edebi mevkisine katılmanın, kabulün göstergesi oluyordu. ... Fakat bu zeminde kendini belirgin biçimde duyuran bir eğilim daha vardı. Rousseaucu model böyle bir yorum elde etmiştir: Fransız kültürü (ve özellikle de gölgesi, yani anadilini, Ortodoks inancını, halk giyimini ve Rus kültürünü unutmuş olan Rus soyluluğunun Fransız coşkusu), Rousseau'ya karşı ayaklanan o hastalıklı uygarlıktır. Sağlıklı ahlağın ve doğal iyiliklerin sahibi olan Rus köylüsünün doğal yaşamı ona karşı durmaktadır."[7]

6 A.g.e., s. 193-194.
7 A.g.e., s. 195.

Lotman'ın televizyon programlarında ele alınan konu başlıklarına bakarsak, bu sürecin bir düşünsel tasvirini görebiliriz. Lotman'ın bu sohbetlerinde, 18. yüzyıldan itibaren yurtdışından etkilenen soylu entelektüelin, 1812 işgalinin ardından halkçılığa, Dekabrist harekete doğru evrilmesini adım adım ele alır:

"18.-19. yüzyıllarda eğitimli kişi yurtdışında"; "18. yüzyılda kadın dünyası"; "18. yüzyılda şehir hayatı"; "1812 yılı Vatan Savaşı"; "18. yüzyıl sonu-19. yüzyıl başı kadın imgesi"; "Sosyete hayatı"; "Dekabristler".

Lotman'ın ilgisi iletişim ve kültürel irtibat biçimlerine yönelir. Bunların somut hali edebi çevreler ve salonlar, mektuplar, mektuplu edebi biçimler, romanlardır. Bütün bunlar Rusya'da entelektüelin ve entelektüel ortamlarının ortaya çıkmasına tanıklık eder. Entelektüelin ortaya çıkışı, Lotman'a göre 18.-19. yüzyıllarda soylu entelektüelin ortaya çıkıp şekillenmesiyle bağlantılıdır. Bu çerçevede Lotman Puşkin'i ve Puşkin'in edebi kahramanlarını 19. yüzyılda soylu entelektüelin en yüksek ifadesi olarak değerlendirir.

Lotman'ın Puşkin çalışmaları, yani *A.S.Puşkin: Bir Biyografi* ve *Yevgeni Onegin Şerhi*, *Rus Kültürü Üzerine Sohbetler*'den daha önce yazılmıştır. Bu açıdan sohbetlerin öncüsü sayılırlar. Fakat diğer yandan, Puşkin'in sohbetlerin son kısmında konu edilmesinde görüldüğü gibi, Puşkin teması Rus soyluluğunun Lotman açısından taşıdığı anlamın en son ifadesidir.

Puşkin çalışmasının dışında, dikkate alınması gereken değişik bir çalışma da, ölümünden sonra, 1996 yılında yayınlanan *Yüksek sosyete yemekleri (Великосветские обеды)* adlı ortak çalışmadır (Yuri Lotman-E.A. Pogosyan). Geçmiş yüzyıllardaki yemekler, yemek malzemeleri üzerine çeşitli kaynaklardan alıntılarla, mönülerle dolu bu çalışma Rusya'nın günlük hayatı üzerine yapılmış en ilginç derlemelerden biri olmuştur.

Bu çerçeveden bakılırsa, Lotman'ın başlangıçta, yapısalcı dönemden önceki çalışmalarında, ama özellikle de son döneminde, entelektüel soyutlamanın zirvesinden inip Rus soylu hayatının ve Rus kültürünün oluşumunun renkli bir tarihçisi haline geldiği söylenebilir.